

Het gammele hekje van Medy

Wim Weijland De basis van het omroepbestel heeft vernieuwing nodig. Maar aanscherping van netprofielen en netoverschrijdend programmeren kan negatieve gevolgen hebben voor de kunstprogramma's. Biedt Van der Laans 'hek' die programma's straks voldoende bescherming? Voor een rotsvaste verankering in het bestel zouden de NPS, VPRO en AVRO het voortouw moeten nemen.

Woensdag 22 december 2005 werd in *Het Uur van de Wolf* een belangwekkende VPRO-documentaire over de schilder Constant uitgezonden, *Avant le départ* van Schmidt en Doebele. *Prime time* tussen half negen en het tienuurjournaal. De kijkcijferresultaten van deze documentaire zijn illustratief voor alle dilemma's waarmee de kunstprogrammering bij de publieke omroep worstelt: 130.000 mensen keken. Zeven keer zoveel kijkers stemden af op de *Gouden Loekie* op Nederland 2. Bij SBS keken 1,7 miljoen mensen naar een voetbalwedstrijd. Bij RTL 4 amuseerden 1,3 miljoen kijkers zich. Twee speelfilms bij Talpa en Veronica trokken ruim 700.000 kijkers. Eenzelfde aantal keek op Nederland 1 naar de combinatie van *Netwerk* en een detective. De film over Constant haalde een kijktijdaandeel van twee procent, waar Nederland 3 wordt geacht om gemiddeld 7,5 procent te halen. Met de moordende concurrentie op andere netten is dat onmogelijk.

Nu is het voornemen van de Raad van Bestuur om de neergaande spiraal van advertentieverlies te keren door alle omroepen netoverschrijdend te laten uitzenden. Op 11 januari is hiervoor gekozen. Vanaf september 2006 krijgen we te maken met een beter geprofileerd net A, B en C en moet worden gezien of de kunstprogrammering een solide plaats op het 'verdiepende en verrijkende' net B (werktitel) kan krijgen. Een analyse van de kijkcijfers van de Constant-documentaire toont aan dat de Raad van Bestuur, wat betreft deze programmering, het bij het rechte eind heeft.

Dergelijke analyses zijn gebaseerd op het verdelen van de samenleving in leefstijlgroepen. Van de acht groepen – met doldwaze namen als de *zorgeloze spanningzoeker* – zijn er twee met stevige culturele interesse, namelijk de *participerende burger* (hoofdgroep Nederland 1) en de *tolerante wereldburger* (hoofdgroep Nederland 3). Opvallend is dat de participerende burger zwaar

oververtegenwoordigd is in de kijkersgroepen. Op een index van 100 keken bijna zeven keer zoveel mensen naar dit programma. Dit leidt tot twee conclusies. De Raad van Bestuur heeft gelijk als hij deze twee leefstijlgroepen wil bedienen op het toekomstige net B. Zolang dat nog niet het geval is, ware het beter geweest dat de film over Constant op Nederland 1 was uitgezonden. Dat had meer dan 130.000 kijkers opgeleverd.

Toch zal de inbedding van de kunsten in net B als geheel altijd voor problemen zorgen en daarmee een consistente en consequente kunst-programmering onder schot houden. Het gemiddelde van deze zender moet acht procent kijktijdaandeel zijn – voor kunstprogrammering is dat per definitie hoog.

Geoormerkt budget

Zover is het echter nog niet. Waar staan we nu? In het Tweede Kamerdebat van 10 oktober jl. nam Van der Laan de suggestie van haar D66-collega Bert Bakker over om een deel van de kwetsbare kunst- en cultuurprogrammering na 2008 budgettair te oormerken. Bakker werd verleid tot deze aanpassing van de kabinetsplannen naar aanleiding van het meest recente Uitmarktdebat (Weijland 2005), waarin

Acht
procent
kijktijd-
aandeel
is voor
kunst-
program-
mering
per
definitie
hoog

werd bepleit om een hek om de kunstprogrammering te plaatsen.

Naast een meerjarig verankerd budget sprak ik in mijn betoog¹, voorafgaand aan dat debat over de gedachte om een iets lager percentage kunstprogramma's dan de thans verplichte 12,5 vast te stellen, maar de definitie aan te scherpen. Kerkdienstregistraties behoren niet als kunstprogramma te boek te staan, omdat er toevallig een kunstcategorie gewijde muziek bestaat. Tot slot zou een substantieel deel verplicht tussen zes en elf uur 's avonds geplaatst moeten worden. Makers van kunstprogramma's moeten wel iets terugdoen: zich rekenschap geven van het feit dat ze voor een massamedium werken. Op *prime time* 150.000 à 200.000 kijkers bereiken, is het minimum om je uitzendtijdstip te behouden. Het is vanuit die optiek begrijpelijk dat Lennart van der Meulen, netcoördinator van Nederland 3, geen andere mogelijkheid had dan de VPRO te adviseren het programma *RAM* te beëindigen.

Eind november repte de staatssecretaris voor het eerst over de wenselijkheid van een 'hekje' om de kwetsbare kunstprogrammering (Laan 2005). Zij noemde daarin een bedrag van achttien miljoen euro en hetzelfde bedrag voor serieus drama. Het is onduidelijk of zij hierbij kunstinformatieve programma's als *Het Uur van de Wolf* (NPS/VPRO) en *Close Up, Museumgasten, Beeldenstorm* en *Nieuw in Nederland* (alle AVRO) over het hoofd ziet. Wellicht zijn deze programma's onderdeel van haar uitspraak 'dat populaire kunst- en cultuurprogramma's niet blootstaan aan de verleiding deze te schrappen en het niet nodig is om vanuit de politiek daar een hekje omheen te zetten' (Verslag 2005). De praktijk is weerbarstiger. Al deze programma's lijden onder een permanente dubbele druk. De door de netcoördinatoren gegeven budgetten zijn niet toereikend, dus is geld van derden nodig. De uitzendtijden raken door de kijkcijfersturing meer en meer

gemarginaliseerd, waardoor cofinanciering moeilijker te legitimeren valt.

De gegarandeerde uitzendtijden tussen 18.00 en 23.00 uur werden door Van der Laan niet overgenomen 'gelet op de platformafhankelijke benadering van het kabinetsplan' (Verslag 2005). Daarmee doelt ze op een toekomst vol digitale themakanalen, waar op ieder gewenst tijdstip een kunstprogramma bekeken kan worden. Het uitzendtijdstip is in haar optiek irrelevant. Een denkfout. Om de vergelijking met Nederland te trekken: als de toekomstige digitale themakanalen onder de hoede van de Raad van Bestuur worden aangeboden als digitaal pluspakket, dan is een cultuurkanaal daar één van. Een herhaling van de Constant-film zou op deze zender maximaal tienduizend kijkers bereiken, terwijl een tweede uitzending op dagtelevisie op Nederland 1 in potentie het tienvoudige publiek haalt. Een financiële impuls zullen die digitale initiatieven niet geven. Voor een 24-uurs cultuurkanaal is op jaarbasis minder budget beschikbaar dan één keer per week *Close Up*. Bovendien heeft de burger een digitaal plusabonnement nodig. Het gevaar loert dat kunstprogrammering alleen beschikbaar is voor wie ervoor wil betalen.

Culturele krokodillen

Over het aanscherpen van de definitie van kunstprogrammering zegt Van der Laan niets. Niet vreemd, want in de kabinetsvisie over de publieke omroep wordt het wettelijke programmavoorschrift losgelaten. Een aparte codering om kunstprogramma's te onderscheiden van brede culturele programma's is echter noodzakelijk. Zolang een documentaire over krokodillen een cultuurprogramma wordt

Een aparte codering om kunstprogramma's te onderscheiden van brede culturele programma's is noodzakelijk

genoemd, omdat het genre en niet het onderwerp leidend is, is er een kader nodig. Het gevaar dat een adaptatie van een voorstelling van het NDT over dezelfde kam geschoren wordt als de krokodillenfilm wordt op de koop toe genomen als het wettelijk voorschrift wordt losgelaten. Na 2008 zou de regelgeving worden opgenomen in een prestatiecontract tussen de Raad van Bestuur en de overheid. Reclame-inkomsten die moeten wedijveren met afspraken over kunstprogrammering, dat is op voorhand met elkaar in tegenspraak.

Het beoogde hek is vooralsnog een zuinig hekje. De Raad van Bestuur wenste in zijn meerjarenplan nog 350 uur per jaar aan nieuwe programmering op het gebied van kunst-informatie en serieuze muziek, maar is inmiddels voornemens om dit tot 270 uur terug te brengen... (Publieke Omroep 2005). Daar gaat het hek al open. De vraag die VPRO, NPS en AVRO elkaar hebben gesteld in de omroepbrede

Werkgroep Kunst is of in gezamenlijkheid deze 350 uur voor achttien miljoen euro geproduceerd kan worden. Zij hebben zich bij de beantwoording niet laten leiden door bestaande genres en titels, maar het beeld gevolgd van een programmering die als geheel beantwoordt aan de begrippen herkenbaarheid, pluriformiteit en kwaliteit.

Deze werkgroep bepleit² een horizontale balk van kunstprogramma's onder één titel van circa dertig minuten, uit te zenden rond 22.30 uur op werkdagen. Per dag komt één kunstdiscipline aan de orde. De formules van deze programma's verschillen sterk: soms zijn het talkshows, soms reportages. Het zal geen magazine met korte items worden en geen actualiteitenrubriek, al zullen veel onderwerpen dicht tegen die actualiteit aanschurken. Op zaterdag is de inhoud gekoppeld aan Nederlandse geschiedenis en het culturele erfgoed. Op zondag zou ruimte moeten zijn voor het langere interview, ook weer onder dezelfde titel. De Werkgroep Kunst wil onderzoeken of de betreffende omroepen de verantwoordelijkheid voor de invulling van deze zeven dagen op zich willen nemen. In principe zal iedere partij verantwoordelijk zijn voor de invulling van een paar wekelijkse uitzendingen (vergelijk *Netwerk/ Twee Vandaag*), waarbij de mogelijkheid tot switchen moet bestaan.

Continuïteit

Naast deze vaste balk, in overeenstemming met de gedachte van Van der Laan dat continuïteit in de kunstprogrammering van groot belang is 'door vaste titels en vaste uitzendingstijden' (Ministerie van OCW 2005), stelt de Werkgroep Kunst het volgende voor:

- Twee documentairerubrieken, gericht op kunst en cultuur.
- Minstens vier in Nederland geproduceerde opera- en balletregistraties, alsmede vier

klassieke concerten en minimaal twee dansregistraties. Er moet één horizontale balk van muziekregistrerende programma's zijn, een podium voor Nederlands talent in alle genres.

- Structureel partner van (en dus aandacht voor) alle belangrijke festivals. De wijze van aandacht zal van festival tot festival verschillen.
- Een wekelijks half uur voor jonge makers.

In principe zal net B de ideale omgeving voor een dergelijke samenwerking zijn.

Daarnaast zal onderzocht moeten worden of een publiek-private zender de omgeving voor bovenstaande programmering biedt: een Nederland 4, of een bestaand net als de situatie vanaf 2008 weer drastisch zou wijzigen. Het publieke deel zou dan kunnen bestaan uit gesubsidieerde kunstprogrammering; het private deel uit kwalitatief goede informatieve programma's en actualiteiten. Deze zender zou dan één van de drie bestaande netten zijn en bijvoorbeeld onder de hoede kunnen vallen van PCM in samenwerking met een groep investeerders rond IDTV-oprichter Harry de Winter. Het is dan voor de overheid duidelijk waar de beoogde protectie een plaats krijgt.

Hoopgevend is dat Van der Laan recentelijk heeft aangegeven de publiek-private initiatieven te willen laten onderzoeken. Of het net B of een publiek-private omgeving wordt, is om het even; beide sluiten aan bij de wens van het kabinet dat er de benodigde waarborgen voor kwaliteit, een verscheidenheid van het aanbod en een goed bereik onder de gehele bevolking moeten zijn. Dit soort varianten mag echter nooit het excuus worden voor extra bezuinigingen of leiden tot het verwaarlozen van de culturele taak die de publieke omroep blijft houden.

Katalysator

Een andersoortige behandeling van de kunstprogrammering, ook gelet op een crossmediale toekomst en alle digitale initiatieven, kan een katalysator zijn om het Stimuleringsfonds voor Culturele Omroep-producties en het CoBO-fonds samen te voegen met de Mondriaan Stichting. In de kabinetsvisie zouden na 2008 niet alleen omroepen, maar ook producenten direct subsidie aan kunnen vragen bij het Fonds. Dat is op zich verheugend nieuws. Culturele programmering is echter niet uitsluitend een zaak van de publieke omroep. Een open bestel wordt écht vrij als ook commerciële omroepen een subsidieaanvraag kunnen doen. Was het niet de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid die stelde (WRR 2005) dat ook zaken die van publiek belang zijn, maar die niet in het publieke bestel passen, subsidiewaardig moeten zijn?

In de waardeketen van de audiovisuele sector, opgenomen in de kabinetsvisie *Met het oog op morgen*, wordt de publieke omroep gezien als *content creator, producer, owner, packager en provider*, maar niet als *distributor* (Ministerie van OCW 2005, 7). Dat oogt logisch, ofschoon Nederlandse terminologie niet had misstaan. In de brief *Ons Creatieve Vermogen*,

De opvatting dat kunst-informatie op televisie niet gesponsord mag worden, is ouderwetse angst-hazerij

over de relatie tussen cultuur en economie (Ministerie van EZ en OCW 2005, 13), wordt bij een schets van de branches in de creatieve industrie de omroep enkel gezien als distributeur. Dat is spijtig. Juist de omroepen die kunstprogramma's uitzenden, creëren en produceren deze producten grotendeels zelf. De kunstminnende omroepverenigingen hebben veel baat bij deze brief als de inhoud van toepassing op hun branche kan zijn. Zolang bijvoorbeeld de Mediawet sponsoring van kunst-informatieve programma's blokkeert³, blijft het voorbeeld van het zo gewenste culturele ondernemerschap onderontwikkeld. De opvatting dat kunst-informatie op televisie waardevrij moet zijn en derhalve niet gesponsord mag worden, is ouderwetse angst-hazerij. Juist de gesubsidieerde culturele wereld wordt er keer op keer door de overheid op gewezen dat men ondernemender moet zijn en sponsors moet zoeken. Kennelijk is de overheid niet bang dat de Rabobank invloed heeft op de samenstelling van de tentoonstelling *Beestachtig Mooi* in het Van Gogh Museum. Een staatssecretaris die vol vuur schrijft over crossmediale inbedding en platformafhankelijke benadering moet zich realiseren dat een conservator zich laat vergelijken met een redacteur, en een vormgever met een regisseur. Het podium verschilt, maar ze doen hetzelfde werk; onafhankelijk van sponsors vertellen ze verhalen. Waarom dan bevreesd dat een commercieel bedrijf inhoudelijke invloed op een informatieve film over een tentoonstelling zou hebben? Breek de Mediawet op dit punt open en alle alternatieve vormen van cultuurfinanciering die in de brief *Ons Creatieve Vermogen* worden opgesomd, zijn vertaalbaar naar kunstprogramma's op televisie. Ik zou er graag gebruik van maken.

Te veel auteursrechten

Een ander aanknopingspunt uit de brief is het *Creative Commons* rechtensysteem. De brief geeft aan dat er een balans moet zijn tussen de omvang van het auteursrecht, het bevorderen van innovatie en de verspreiding van dat recht. Dat zou een zegen voor alle kunstprogramma's zijn, want het evenwicht is zoek. Een producent die een honderd procent door de overheid gefinancierd programma vervaardigt, geeft vaak slechts tweemaal uitzendrecht op *prime time* en verhindert digitaal gebruik. Op deze wijze is ruim zes miljoen euro aan de dramaserie *Oud Geld* besteed voor tweemaal uitzending. Televisieprogramma's zijn vluchtig, maar het zijn geen unica, anders worden het wel erg kostbare wegwerpproducten. Het is aan te bevelen dat producties die met overheidsgeld gefinancierd zijn, onbeperkte uitzendrechten op een traditionele zender en voor digitaal gebruik krijgen – mits dat digitale kanaal met publiek geld is gefinancierd.

Wanneer een producent risicodragend investeert, ligt de situatie genuanceerder. Bij commercieel gebruik dienen uiteraard alle rechthebbenden hun deel te krijgen. Het lukt pas om een digitaal cultureel themakanaal van de grond te krijgen als de rechten geregeld zijn – bij voorkeur met terugwerkende kracht, zodat het archief ontsloten kan worden.

Een tweede leven voor culturele producties is wat Van der Laan wenst. Op de algemene zenders vallen relatief dure culturele producties soms weg in het grote geheel, zo betoogt zij. Op digitale kanalen krijgen zij volgens haar extra kansen om opnieuw gezien en gehoord te worden (Ministerie van OCW 2005, 12). Zij verwacht het uitzenden op een massamedium echter met doelgroepen denken en crossmediaal werken. Het heeft alleen effect als per medium wordt nagedacht over de optimale vorm van uitzending. Zo zou de Constant-film een vijftigminutenversie in *Het Uur van de Wolf* kunnen krijgen,

zou voor de bioscoop of een digitaal kanaal een negentigminutenversie worden gemaakt en zou *on demand* het ruwe, niet uitgezonden materiaal beschikbaar moeten worden gesteld, bijvoorbeeld voor educatief gebruik.

Het geven van een tweede leven gaat verder, want de Constant-film draait als korte versie in het Haags Gemeentemuseum, waar tot eind februari de expositie *Ode aan Constant* is te zien. De AVRO stelt zijn producties al jaren graag beschikbaar aan de museale wereld. In zeker vijftien musea draaien op dit moment bewerkingen van *Close Up* en afleveringen van *Museumgasten* en *Nieuw in Nederland*. Soms betalen musea mee, maar de productie werd zoveel mogelijk uit de publieke middelen gefinancierd.

De laatste anderhalf jaar is de situatie drastisch veranderd. Sinds de centrale toewijzing van middelen is ons budget voor kunstinformatieve programma's met veertig procent geslonken. Steeds vaker worden we gedwongen om makelaar in zendtijd te worden. In een bittere toekomst impliceert dat dat we noodgedwongen steeds meer musea vertellen dat een film naar aanleiding van een tentoonstelling voor de volle honderd procent door het museum gefinancierd moet worden. Als de AVRO die film zelf maakt, garanderen we uitzending. Als een producent de film maakt, is de beoordeling van de kwaliteit doorslaggevend voor uitzending. Op deze wijze behouden we een voorsprong op relatief kleine producenten, omdat we dicht tegen de massamedia aanschurken en meer distributiemogelijkheden hebben, zoals www.museumtv.nl. Is dit wat Van der Laan beoogt met cultureel ondernemen? De tegenwerping dat een omroep op deze wijze misbruik maakt van haar massadistributie, kan ik slechts met moeite weer spreken.

Het geven van een tweede leven aan kunstprogramma's moet niet verward worden met commerciële exploitatie. Eerder is het zo dat

Wim Weijland

is hoofd kunsten bij de AVRO.

Met dank aan Henk van der Meulen (NPS)

met hulp van audiovisuele producties die om niet ter beschikking worden gesteld, nieuwe (educatieve) projecten in gang worden gezet. Zo is een groot deel van de *Beeldenstorm*-uitzendingen ondergebracht bij Kennisnet en wordt met de afleveringen van *Nieuw in Nederland* een CKV-project over openbaar kunstbezit opgezet, tezamen met het VSBfonds, de Vereniging Rembrandt en de Mondriaan Stichting. Zo wordt de platform- en gidsfunctie van een omroepvereniging duidelijk. Al te veel rechtenhobbels zijn dan niet wenselijk.

Vermaledijde Mediawet

Nadenken over meervoudig gebruik van gesubsidieerde producties impliceert dat de betekenis van dit genre voor de samenleving en de beoogde kwaliteit per medium beter gewogen kan worden door instellingen die in breder verband denken dan de secce beoordeling van een eenmalige lineaire audiovisuele productie. Crossmediale productie en programmering wordt de norm, zo zegt het kabinet (Ministerie van OCW 2005, 6). Dat vraagt om een herziening en clustering van de subsidieverstrekkingen.

Met de adaptatie van de inhoud van de inspirerende brief *Ons Culturele Vermogen* zou de kunst op televisie gebaat zijn. Zou het wat zijn om deze programmering uit het juk van de omroepperikelen te bevrijden en de vermaledijde mediawet terzijde te schuiven? De staatssecretaris zou er goed aan doen om de kunst-programmering onder te brengen bij haar Wet op het Specifieke Cultuurbeleid en niet bij haar mediabeleid. Dan krijgen de programmamakers weliswaar eens in de zoveel jaar te maken met het advies van de Raad voor Cultuur, maar dat is altijd evenwichtiger en meer op inhoudelijke merites gestoeld dan de behandeling van deze programmering door het Hilversums centraal gezag, waarbij kijkcijfers en marktaandeel doorslaggevend zijn dan kwaliteit. Borging van het publieke belang van een kwetsbaar

programmagenre als kunst en cultuur is een overheidstaak.

Het hekje van Van der Laan zal tot stevige proporties moeten uitgroeien. Een integrale benadering over de toekomst van de kunst-programmering is meer dan ooit nodig, waarbij haar visie zoals beschreven in *Ons Creatieve Vermogen* een fraaie leidraad kan zijn. Al is het alleen om de maatschappelijke relevantie van de kunstprogrammering toch eens in bereik uit te drukken. Naar de documentaire over Constant keken in negentig minuten zes keer zoveel mensen als het aantal bezoekers van zijn retrospectief in de maand december in het Haags Gemeentemuseum (22.964).

Literatuur

- Laan, M. van der (2005) *Brief aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over Overgangstermijn NPS*. Den Haag: Ministerie van OCW.
 Ministerie van EZ en OCW (2005) *Ons Creatieve vermogen: brief Cultuur en Economie*. Den Haag: Ministerie van EZ (etc.)
 Ministerie van OCW (2005) *Met het oog op morgen... De publieke omroep na 2008: kabinetsvisie op de toekomst van de publieke omroep*. Den Haag: Ministerie van OCW.
 Publieke omroep (2005) *Tussentijds Concessiebeleidspan 2006-2010*. Hilversum: Publieke omroep.
 Verslag (2005) Stenografisch verslag Kamerdebat, 10 oktober.
 Weijland, W. (et al.) (2005) 'Uitmarktdebat "Is er nog toekomst voor kunst en cultuur bij de publieke omroep"', *Paradiso*, 28 augustus 2005'. Op: www.kunsten92.nl.
 WRR (2005) *Focus op Functie: uitdagingen voor een toekomstbestendig mediabeleid*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Noten

- ¹ Te zien op www.fabchannel.com.
- ² Deze notitie is op 22 december 2005 aan de Raad van Bestuur van de publieke omroep verstuurd en is nog onderwerp van gesprek.
- ³ Mediawet artikel 50.